

Green belt jako narzędzie zarządzania terenami otwartymi w obszarach metropolitalnych

Greenbelt as a tool to open space management
within metropolitan areas

Agata Cieszewska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Katedra Architektury Krajobrazu
ul. Nowoursynowska 159, 02-786 Warszawa
e-mail: agata_cieszewska@sggw.pl

Abstract: The green belt in contemporary regional planning is considered to be a structure responsible for urban sprawl control and open landscape protection. This review presents the concept of the greenbelt as a planning tool to control the urban sprawl of metropolitan areas. The concept is one of the most popular and applied in many different approaches from over 60 years. In the paper there are discussed the following topics: definition of greenbelts, types of spatial structures, functions and other elements that influence greenbelt's management as size, land cover and population. In the final part there are three aspects of greenbelt management as: administrative, organizational and public participation in planning process. Discussion brings presented elements to the proposal of greenbelt implementation to Poland according to The National Spatial Management Concept 2030.

Słowa kluczowe: zielone pierścienie, rozprzestrzenianie się miast

Key words: greenbelt, urban sprawl

Wprowadzenie

Niekontrolowane rozprzestrzenianie się miast od przeszło wieku stanowi jeden z czołowych problemów rozwoju na świecie. W ciągu ostatnich 60 lat liczba ludności Ziemi mieszkającej w miastach wrosła z 29%

do 52% (<http://esa.un.org/unpd/wup/CD-ROM/Urban-Rural-Population.htm>). Coraz więcej ludzi mieszka w miastach dużych, powyżej 500 tys. mieszkańców. Takich miast jest już przeszło 800 (Demographia World Urban Areas: 8th Annual Edition (2012.04) 65) w tym w samych w Chinach 144, w Indiach 93, a w Europie 91. Wraz ze wzrostem ludności zwiększa się powierzchnia największych miast, a wyzwaniem dla urbanistów jest poszukiwanie skutecznego narzędzia ograniczającego negatywne skutki ich niekontrolowanego rozprzestrzeniania. Jednym ze stosowanych instrumentów planistycznych służącym ograniczeniu tego procesu w ostatnim stuleciu jest koncepcja „green belt” (Abercrombie 1945, Amati, 2008, Gunn 2007, Tang et al, 2007, Tjallingii 2000). Koncepcja ta bazuje na zabezpieczeniu w otoczeniu aglomeracji systemu terenów otwartych, wolnych od zabudowy, co w konsekwencji ma się przyczynić do zatrzymania niekontrolowanego rozprzestrzeniania się terenów zabudowywanych. Jednocześnie zachowanie rozległych obszarów terenów otwartych, na granicach miast, zapewni podtrzymanie wielu funkcji środowiskowych i społecznych. Funkcje te mają istotne znaczenie dla jakości życia w miastach i ich sąsiedztwie.

Koncepcja greenbelt znalazła zastosowanie w wielu metropoliach na świecie: od Wielkiej Brytanii po Brazylię, Koreę Płd i Japonię. Narzędzie to zazwyczaj stosowane jest dla obszarów metropolitalnych miast dużych powyżej 500 tys. mieszkańców, choć spotyka się i przypadki wyznaczania ich dla miast mniejszej wielkości. Na przestrzeni lat wraz z rozwojem wielu nowych dziedzin w tym ekologii krajobrazu koncepcja ewoluowała, a wraz ze zmianami zasad kształtowania miast i terenów metropolitalnych uległy zmianie nie tylko zasady formowania obszarów ograniczających rozwój zabudowy, ale także funkcje, jakie pełnią.

W Polsce obszary o charakterze green belt nazywane są *zielonymi pierścieniami*, mimo, iż nie koniecznie stanowią domknięty strukturalnie ciąg terenów otwartych wokół miasta. Przyjęcie polskiej terminologii nawiązuje do działalności profesora Witolda Plapisa, architekta, działającego po wojnie w Biurze Odbudowy Stolicy, który pojęcie *zielonego pierścienia* wprowadził wraz z programem zalesiania okolic Warszawy w latach 50. XX w. Należy podkreślić, że polski termin *zielony pierścień* jest niejednoznaczny i mylący, gdyż zbliżone pojęcia: zielone pasy, pasma czy kliny mają w polskim słownictwie węższe znaczenie i odnoszą się do terenów zieleni, natomiast termin green belt obejmuje różne kategorie terenów otwartych nie tylko tereny lasów oraz parków, łąk i pastwisk, ale także inne obszary w rolniczym wykorzystaniu pola uprawne, sady, wody powierzchniowe i wszelkie obszary pozbawione zabudowy.

Obecnie w Polsce mimo obserwowanego problemu urban sprawl nie istnieją narzędzia ograniczające ten negatywny proces. W najnowszym strategicznym dokumencie strategicznym rozwoju Polski – Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 dla obszarów silnie zurbanizowanych proponowane jest kształtowanie *zielonych pierścieni*. Czynniki te przyczyniły się do podjęcia tematu analizy różnorodnych sposobów wdrażania tego instrumentu planistycznego, aby przed wprowadzeniem podobnych rozwiązań na gruncie polskim poznać doświadczenia innych krajów w tym zakresie. Rozpoznanie zasad zarządzania terenami green belt jest częścią projektu badawczego finansowanego przez NCN nr. 1752/B/P01/2011/40.

Materiały i metody

Celem artykułu jest przedstawienie sposobów zarządzania instrumentem planistycznym ujmowanym w literaturze przedmiotu jako green belt i pokrewnych mu metod kształtowania strefy brzegowej miasta jako obszarów chronionych przed rozprzestrzenianiem się zabudowy. Podstawą pozyskania informacji była kwerenda przeszło 70 artykułów naukowych i innych publikacji m.in. raportów planistycznych dotyczących kształtowania terenów otwartych w 28 obszarach metropolitalnych. Kwerenda obejmowała publikacje pełnotekstowe dostępne w języku angielskim. Można przypuszczać, że część informacji dotyczących zielonych pierścieni jest publikowana wyłącznie w językach właściwych dla miejsca kształtowania tych obszarów, dotyczy to zwłaszcza dokumentów planistycznych. Ponadto nie wszystkie publikacje zawierały informacje dotyczące sposobu zarządzania tymi obszarami, skupiając się wyłącznie na strukturze lub problemach ich wyznaczania.

Obszar metropolitalny jest definiowany zwykle jako obszar powiązanych funkcjonalnie miast stanowiący ciągi przestrzennie kompleks osiedleńczy, który zamieszkuje ponad 750 tysięcy osób (ESPON, Izdebski 2010). W niektórych krajach np. w USA obszary metropolitalne określa się już od 50 tys. mieszkańców, natomiast w większości opracowań statystycznych m.in. raportach Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczących zmian demograficznych granica ta dotyczy tzw. miast dużych tj. powyżej 500 tys. mieszkańców. (World Population Prospects: The 2011 Revision). Należy podkreślić, że dane te odnoszą się najczęściej nie do liczby mieszkańców obszaru metropolitalnego stanowiącego w relatywnie niewielu przypadkach odrębną jednostką administracyjną, lecz bezpośrednio do samych miast, co wynika z metod dokumentowania informacji demograficznych w większości państw świata. Do celów niniejszej analizy za podstawę przyjęto dane z World Population Prospects: The 2011 Revision przyjmując, że obszary metropolitalne, dla których przeprowadzono przegląd metod zarządzania terenami otwartymi w ich otoczeniu będą stanowiły miasta zamieszkałe, przez co najmniej 500 tys. mieszkańców.

Ogółem uzyskano informacje na temat 28 obszarów metropolitalnych. Początkowo zakładano możliwość przeprowadzenia analizy zależności statystycznych, jednak jak przedstawiono w dalszej części artykułu wielowymiarowość koncepcji, a w konsekwencji różnorodność stosowanych ujęć skłoniły autorkę od odstąpienia od metod statystycznych, na rzecz analizy studiów przypadków.

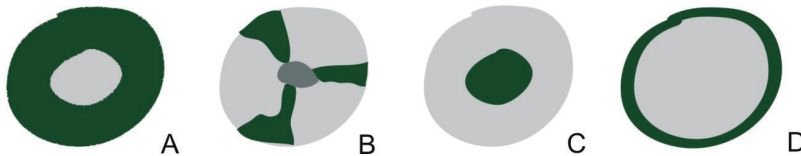
Rozwój koncepcji – wybrane ujęcia zielonych pierścieni – przegląd rozwiązań

Przegląd artykułów naukowych i raportów wskazuje, że koncepcja utrzymania terenów otwartych wolnych od zabudowy w obszarze metropolitalnym realizowana jest w rozmaity sposób zarówno pod względem strukturalnym, funkcjonalnym, prawnym jak i sposobu zarządzania.

Pod względem strukturalnym omawiany instrument planistyczny występuje w następujących ujęciach przestrzennych (ryc. 1):

- green belt – zielony pierścień – system terenów otwartych tj. obszarów niezabudowanych tworzących zwykle pas otaczający miasto (ryc.1A). Tereny otwarte obejmują obszary o różnym użytkowaniu: pola uprawne, łąki i pastwiska, lasy, sady, ale są to również wody powierzchniowe, i inne obszary nie pokryte zabudową: torfowiska, powierzchnie piaszczyste, czy skaliste. Należy podkreślić, że system ten nie zawsze stanowi zwarty, ciągły układ. Zdefiniować go można jako wyznaczony fragment obszaru metropolitalnego stanowiący układ terenów otwartych zidentyfikowany w celu ograniczenia rozprzestrzeniania się zabudowy. Takie ujęcie znalazło zastosowanie w krajach anglosaskich – Wielka Brytania, Australia (Buxton M., Goodman R., 2002,), Kanada a także w wielu krajach gdzie oryginalnie angielska koncepcja została dostosowana do lokalnych uwarunkowań jak np. w Hong Kongu, Japonii czy Korei Południowej (Yokohari, M., Takeuchi, K., Watanabe, T., and Yokota, S. 2000);
- zielone kliny (green wedges) – stanowią układ pasm terenów otwartych wnikających z obszaru metropolitalnego do intensywnie zabudowanego obszaru wewnątrz miasta (ryc.1B). Stanowią one zarówno fragment miasta jak i obszaru metropolitalnego wyznaczone dla ochrony przed rozprzestrzeniającą się zabudową, a także do pełnienia innych funkcji. Podejście to zastosowano w krajach skandynawskich m.in. w Danii (Hartoft-Neilson P., 1993) i Szwecji, ale także w niektórych miastach Australii (Melbourne);
- zielone serce (green heart) – obejmuje rozległy obszar terenów otwartych zlokalizowany wewnątrz aglomeracji policentrycznej (ryc.1C) wskazany w celu ograniczania rozprzestrzeniania się zabudowy a w konsekwencji zlewania się miast, zastosowano go w Holandii (Kühn M., 2003).
- granica rozwoju zabudowy (Urban Growth Boundary, UGB) – stanowi granicę, poza którą plan nie przewiduje rozwoju zabudowy, a jego skuteczność gwarantuje ograniczenie rozbudowy infrastruktury technicznej na wskazanej linii (ryc.1D). Skutkiem zastosowania tego narzędzia jest zachowanie

wokół tak wyznaczonych granic miasta niezabudowanych terenów otwartych i jednocześnie ochrona obszarów wiejskich. Metoda ta stosowana jest głównie w Stanach Zjednoczonych (Knaap, GJ and Hopkins, LD 2001).

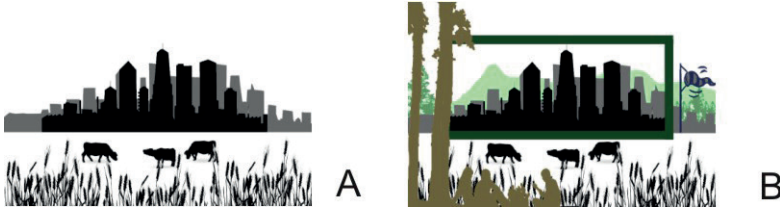
Ryc.1. Przestrzenne ujęcia koncepcji greenbelt: (A) zielony pas, (B) zielone kliny, (C) zielone serce, (D) granica rozwoju zabudowy UGB

Fig1. Spatial approaches of greenbelt concept: (A) greenbelt, (B) green wedges, (C) green heart, (D) Urban Growth Boundary

Te cztery podejścia stanowią podstawowe rozwiązania planistyczne stosowane w XX wieku w celu ograniczenia rozprzestrzeniania się miast. Historycznie, wszystkie odnoszą się do koncepcji green belt, jako inicjującej problem ochrony terenów otwartych w obrębie metropolii przed niekontrolowanym rozlewaniem się zabudowy. Różnicowanie strukturalne tych ujęć nawiązywało do różnych uwarunkowań fizjograficznych i prawnych. W Hong Kongu ze względu na położenie metropolii (półwysep i ciąg wysp) nominalnie instrument ten funkcjonuje jako green belt, choć w Sztokholmie podobny system nazywany jest układem zielonych klinów, a w Holandii obszar położony pomiędzy Amsterdamem, Rotterdamem i Arnhem tzw. Randstad nosi miano „green heart” – zielonego serca – gdyż właśnie tereny otwarte położone pomiędzy tymi rozrastającymi się miastami stanowią główny obszar ochrony przez rozpraszającą się zabudową. Ujęcie amerykańskie zastosowano w Seattle czy Portland (Jackson T., Deepak G., Curry J., 2012), mimo iż administracyjnie odnoszą się do samego miasta poprzez ustanowienie granicy zabudowy formalnie związane są w istotny sposób z ochroną terenów wiejskich, a obszary podlegające ochronie wokół miast w USA należą do najbardziej rozległych na świecie.

Obszary otwarte typu green belt chronione przed nowo powstającą zabudową cechuje znaczne różnicowanie pod względem struktury użytkowania gruntów i pokrycia terenu. O ile w Londynie 82% tych obszarów stanowią tereny rolnicze, w Paryżu zajmują one jedynie 32%, w rejonie Berlina dominują obszary leśne, natomiast w obszarze metropolitalnym Bangkoku 60% obszaru ochronnego stanowią tereny podmokłe.

Kolejnym elementem wpływającym na zarządzanie obszarami o znaczeniu zielonych pierścieni jest uwzględnienie funkcji jakie pełnią, lub powinny pełnić zgodnie z założeniami. Początkowo zielone pierścienie jako instrumenty planistyczne spełniały obok funkcji strukturotwórczej, czyli ograniczającej rozprzestrzenianie się zabudowy, istotne funkcje gospodarcze tzn. głównie żywicielskie – stwarzające zaplecze żywnościowe i surowcowe (drewno, materiały budowlane) dla rozwijającego się miasta (ryc.2A.). Stopniowo system terenów otwartych otaczających miasto miał spełniać coraz więcej funkcji zarówno społecznych, takich jak funkcja rekreacyjna – związana z zapewnieniem miejsca do wypoczynku jak i funkcji przyrodniczych, do czego przyczynił się rozwój ekologii miasta i ekologii krajobrazu. Funkcje przyrodnicze obejmują zarówno utrzymanie warunków wymiany powietrza, ochrony przed powodzią jak i zachowanie siedlisk przyrodniczych oraz powiązań ekologicznych pomiędzy obszarami cennymi przyrodniczo w mieście i w jego otoczeniu (ryc.2B). Ponadto pewne znaczenie mają funkcje estetyczne – fizjonomiczno-krajobrazowe. W szczególnych przypadkach na funkcje zielonego pierścienia może wpływać sytuacja polityczna. Taki przypadek dotyczy Seulu, gdzie do lat 80. XX w. obszar ograniczający rozbudowę miasta miał znaczenie głównie dla obronności kraju (Bengston, D.N., Yeo-Chang Y. 2005, Tashiro Y., Ye K., 1993).

Ryc.2. Ewolucja funkcji obszarów wskazywanych jako greenbelt: (A) funkcje pierwotne: strukturotwórcza i żywicielska, (B) funkcje współczesne: strukturotwórcza, żywicielska, rekreacyjna, środowiskowa, ekologiczna, fizjonomiczna.

Fig.2. Greenbelt functions evolution: (A) primeval functions: structural and feeding, (B) contemporary functions: structural, feeding, recreational, environmental, ecological, aesthetical.

Każda z opisanych funkcji w celu ich zachowania wymaga odpowiedniego oprzyrządowania prawnego. W dokumencie planistycznym wskazującym wdrażanie takiego instrumentu ochrony terenów otwartych należy określić jego funkcje. W efekcie, zarządzanie obszarami otwartymi o charakterze green belt będzie przyjmowało różne formy w zależności od deklarowanych funkcji.

Do grupy zmiennych wpływających na zróżnicowanie zielonych pierścieni i podobnych im systemów terenów otwartych, należy także wielkość powierzchni jakie zajmują wyznaczone do pełnienia takich funkcji obszary. Do najmniejszych należy greenbelt we Frankfurcie, gdzie wskazany fragment obrzeży miasta zajmuje jedynie 8000 ha, w Kopenhadze zielone kliny zajmują ogółem 10 000 ha, średnim jest obszar wokół Seulu zajmujący ok. 156 700 ha, natomiast największe z green belt to obszary zajmujące ponad 1mln ha jak w Sao Paulo gdzie obszar green belt wraz z rezerwatem biosfery zajmuje 1760 000 ha i Vancouver gdzie pas ograniczający rozprzestrzenianie się zabudowy utworzony w celu ochrony gruntów rolnych stanowi aż 4 760 000 ha. Ponadto na specyfikę zielonych pierścieni, ich funkcjonowania oraz zarządzania nimi wpływa liczba mieszkańców zamieszkująca obszar metropolitalny zarówno w obrębie miasta/miast położonych na jego obszarze jak i w pasie terenów otwartych je otaczającym.

Tak duża zmienność zastosowań koncepcji określanej jako green belt oraz jej szerokie rozprzestrzenienie wynika przede wszystkim z dynamicznej urbanizacji oraz podejmowanych prób przeciwstawienia się negatywnemu procesowi urban sprawl. Wydaje się, że właśnie podobny cel – utworzenia tego instrumentu planistycznego – łączy omawiane ujęcia oraz jego wdrażanie poprzez zachowanie terenów wolnych od zabudowy w obszarze metropolitalnym.

Zarządzanie systemem terenów otwartych w obszarach metropolitalnych

Sposób zarządzania zielonymi pierścieniami i obszarami o podobnych funkcjach należy odnieść do trzech płaszczyzn: (1) administracyjnej, która związana jest ze sposobem organizacji samorządu terytorialnego na całym obszarze metropolitalnym, (2) organizacyjnej – odnoszącej się do metody zastosowania instrumentu/ instrumentów planistycznych do ochrony terenów otwartych oraz (3) partycypacyjnej – nawiązującej do udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji dotyczących zmian w zagospodarowaniu przestrzeni.

(1) Administracyjnie obszary metropolitalne stanowią zwykle rozległe przestrzennie tereny złożone z wielu podmiotów samorządu terytorialnego. Podstawowe znaczenie dla realizacji zadań odnoszących się do obszaru metropolitalnego czyli sprawnego zarządzania ma współpraca pomiędzy tymi jednostkami. W wielu krajach obszary metropolitalne stanowią odrębną jednostkę administracyjną z określonymi prawnie zadaniami. W Polsce dotychczas nie stosowane jest takie rozwiązanie, natomiast zgodnie z zapisami ustawowymi (Ustawa o samorządzie gminnym i powiatowym oraz ustawa o gospodarce komunalnej)

współdziałanie gmin może być realizowane poprzez: porozumienie międzygminne, dobrowolny związek celowy lub stowarzyszenie gmin i spółki prawa handlowego (Knosala 2010). Zasada dobrowolności we współpracy samorządów terytorialnych w Polsce w odniesieniu do obszaru metropolitalnego powoduje zagrożenie, że część gmin nie będzie chciała do takiego obszaru się włączyć powodując brak spójności terytorialnego takiego związku gmin. Natomiast, we wszystkich proponowanych ustawach metropolitalnych w Polsce wskazuje się konieczność utrzymania tej spójności przy jednoczesnym stworzeniu poziomu administracyjnego o charakterze regionalnym lub powiatowym. Wśród analizowanych przykładów obszary metropolitalne są objęte następującymi formami administrowania:

- odrębna jednostka samorządu terytorialnego – region administracyjny (Kanada, Wielka Brytania) por Whitney M.C. 2010;
- dobrowolny, celowy związek jednostek samorządu terytorialnego region metropolitalny (Niemcy, Holandia)
- zadania regionu metropolitalnego realizowane są przez istniejące jednostki administracyjne (Dania, USA ale także Polska);

Dla wszystkich obszarów metropolitalnych wśród głównych pól działania istotnych z punktu widzenia ochrony systemu terenów otwartych przed zabudową jest wspólne uzgodnienie następujących składowych:

- planu zagospodarowania przestrzennego administrowanego obszaru,
- zasad ochrony terenów cennych przyrodniczo,
- sposobu komunikowania się poszczególnych podmiotów w procesie podejmowania decyzji.

(2) Pod względem organizacyjnym ochrona terenów otwartych w obszarach metropolitalnych wprowadzana jest w różnych formach w zależności od uwarunkowań prawnych. Najczęściej stosowane są trzy podejścia:

- zapis w ustawie metropolitalnej odnośnie ochrony terenów przed zabudową (Kanada, Australia);
- odrębny zapis ustawowy odnoszący się do możliwości tworzenia obszarów o charakterze green belt (Wielka Brytania, Hong Kong) (Planning Policy Guidance 2, Green belts, 1995);
- zestaw zapisów ustawowych odnoszących się do różnych funkcji, które pełni zielony pierścień (Niemcy, Włochy).

W pierwszych dwóch przypadkach główne zapisy ochrony znajdują się w jednym dokumencie. W takich przypadkach dla zaproponowanego obszaru ochronnego wprowadza się dokumenty planistyczne takie jak Greenbelt Plan stworzony dla regionu złotej podkowy (Golden Horseshoe) w Kanadzie (2005). Zaproponowany plan obejmuje kompleksowy zapis polityki przestrzennej jak również sposób wdrażania zielonego pierścienia zarówno w skali regionu jak i poszczególnych gmin.

Ostatnie podejście nie odnosi się wprost do koncepcji green belt. Nie jest bowiem bezpośrednio związane z utworzeniem specyficznego obszaru o odrębnych zadaniach ochrony terenów wolnych od zabudowy – tj. zielonych pierścieni, w sąsiedztwie im podobnych. Taka ochrona realizowana jest natomiast pośrednio poprzez szereg odrębnych ustaleń. Przykładowo w Polsce funkcje takie pełnią: ochrona żyznych gleb, lasów ochronnych, terenów cennych przyrodniczo, obszarów zalewowych, cennych krajobrazowo, istotnych dla rekreacji. Przestrzenie obszary objęte taką ochroną mogą być wielofunkcyjne i jednofunkcyjne. Przykładowo niektóre kompleksy łąkowe mogą jednocześnie stanowić tereny zalewowe, istotne dla rekreacji i być objęte ustawą o ochronie przyrody. Natomiast w przypadku ochrony żyznych gleb najczęściej dominująca jest tylko jedna funkcja.

W przypadku rozległych administracyjnie miast, gdzie system terenów otwartych jest integralną jego częścią, to władze miasta poprzez zapisy w planie miejscowym decydują o funkcjonowaniu zielonego pierścienia (Frankfurt, Kopenhaga).

(3) Partycypacja społeczna w procesie planowania obszaru metropolitalnego związana jest z pojęciem governance tj zarządzania wielopoziomowego lub zintegrowanego i polega na włączaniu aktorów

działających w różnych obszarach i zróżnicowanych poziomach do realizacji wspólnych działań. Model zarządzania zwany „governance” przeciwstawiany jest „government” w którym to państwo i jego instytucje z głównych podmiotów polityki przestrzennej stają się mediatorami działań realizowanych w przestrzeni publicznej (Kwieciński i in. 2010). Jedną z kluczowych zasad tzw. *good governance* jest włączanie w procesy decyzyjne grup interesów i organizacji pozarządowych, natomiast konflikty między aktorami są rozwiązywane na drodze negocjacji. W związku z powyższym decyzje dotyczące zagospodarowania obszarów metropolitalnych jak również polityka przestrzenna obejmująca wdrażanie zielonych pierścieni powinny być zgodnie z nowym podejściem podejmowane nie jednostronnie przez uprawnioną instytucję lecz poprzez znalezienie konsensusu pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi. Głównym problemem wydaje się znalezienie porozumienia pomiędzy tzw. aktorami kompetentnymi – planistami, urbanistami, przyrodnikami oraz tzw. aktorami kooperacyjnymi, którymi w tym przypadku będą politycy regionalni, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa.

W analizowanych przypadkach można wskazać dwie drogi wdrażania zielonych pierścieni. Strategia top-down czyli planowania odgórnego, gdzie eksperci w porozumieniu z politykami szczebla regionalnego wprowadzają greenbelt jako nowy element polityki przestrzennej obszaru metropolitalnego, do którego mieszkańcy i wszyscy użytkownicy tego obszaru muszą się dostosować. Takie podejście stosowane było już od najwcześniejszych lat wdrażania koncepcji w system planowania, a przykładami są rozwiązania stosowane dla Londynu, Hongkongu, Pekinu, Melbourne, Sydney czy Kopenhagi.

Strategia wdrażana oddolnie czyli bottom up polega na planowaniu i wprowadzaniu nowych instrumentów planistycznych w kooperacji z użytkownikami zielonych pierścieni – mieszkańcami, poprzez organizacje pozarządowe oraz przedsiębiorcami. Metoda ta stosowana jest relatywnie od niedawna. Takie rozwiązania można spotkać w Kanadzie, Niemczech i Szwecji.

Analizując wymienione przykłady wydaje się, że podejście odgórne okazuje się mało skuteczne, a utrzymanie systemu terenów otwartych na granicach wielkich miast nie wytrzymuje próby czasu (por. Londyn, Pekin, Kopenhaga). Decyzje planistyczne wymuszane przez mieszkańców i przedsiębiorców na poziomie lokalnym planowania przestrzennego poprzez takie narzędzia jak decyzje o warunkach zabudowy przyczyniły się do znacznej zabudowy terenów wyznaczonych jako greenbelt. W rezultacie podejmowane są dwojakie decyzje: (1) system terenów otwartych zostaje znacznie ograniczony przestrzennie lub zlikwidowany w kolejnych planach zagospodarowania przestrzennego dla obszarów metropolitalnych (Melbourne, Sydney, Kopenhaga), (2) miasto wchłania wcześniej wyznaczone zielone pierścienie, które podległy zabudowie a proponowane są kolejne tereny otwarte o funkcji greenbelt położone w większej odległości od nowych zazwyczaj granic miasta (por. w Pekinie za Yang J., Jinxing Z., 2007).

Podejście oddolne aktywizujące mieszkańców oraz przedsiębiorców w przygotowywaniu wizji obszaru metropolitalnego oraz włączenie organizacji pozarządowych do intensywnych działań na rzecz tej koncepcji planistycznej jest obecnie elementem modyfikacji „starych” zielonych pierścieni np. w Wielkiej Brytanii (Royal Town Planning Institute, 2002), Szwecji, ale także przyczynia się do kształtowania nowych m.in. w Kanadzie czy Niemczech.

Dyskusja

Stosowanie instrumentu planistycznego jakim jest greenbelt w celu ograniczenia rozprzestrzeniania się miast jest jak wynika z przedstawionych przykładów bardzo różnorodne. W Polsce, podejmowano próby wyznaczenia zielonych pierścieni dla obszarów metropolitalnych Warszawy (Szulczewska, Cieszevska 2006). Lublina (Polska, 2006) oraz Poznania (Raszka, 2003), jednak w żadnym przypadku proces wdrażania nie wykroczył poza etap koncepcyjny.

W najnowszej, zatwierdzonej przez Sejm koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju wskazującej kierunki rozwoju do 2030 roku, postulowane jest wdrożenie tego narzędzia planistycznego celem przeciwdziałania fragmentacji przestrzeni przyrodniczej (por. rozdz. 4.2). Proponowany system zielonych pierścieni, poprzez ochronę planistyczną, ma zachować łączność ekologiczną oraz integralność obszarową dla terenów o najwyższych walorach przyrodniczych „znajdujących się w zasięgu bezpośredniego oddziaływania największych miast i ich obszarów funkcjonalnych”, a także stanowić „naturalne zaplecze rekreacyjne mieszkańców metropolii”. W odniesieniu do przedstawionego w rozdz. 3 wachlarza funkcji będą to zatem funkcja strukturotwórcza czyli ograniczająca rozwój zabudowy, ekologiczna (utrzymująca powiązania ekologiczne) i rekreacyjna. Wydaje się, że jest to dopiero wstępna propozycja wymagająca bardziej szczegółowego opracowania.

Obecnie w Polsce w Unii Miast Metropolitalnych skupionych jest 12 miast (Warszawa, Łódź, Poznań, Wrocław, Katowice, Kraków, Rzeszów, Białystok, Szczecin, Lublin, Gdańsk, Toruń z Bydgoszczą). Jednak najnowszy projekt tzw. ustawy metropolitalnej skupia się jedynie na 2 – Warszawie i Katowicach. W koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 propozycja utworzenia zielonych pierścieni odnosi się do tzw. funkcjonalnych obszarów miejskich, a więc znacznie więcej – bo kilkudziesięciu największych miast. Zwłaszcza w tym kontekście wdrażanie koncepcji greenbelt w Polsce wymaga dobrego rozpoznania dotychczasowych rozwiązań stosowanych na świecie pod względem nie tylko struktury i funkcji, ale także zarządzania takim obszarami.

Literatura

- Abercrombie, L.P. 1945, *Greater London Plan, 1944*, London: HMSO.
- Amati M., 2008 (ed) *Urban green belts in the Twenty-first century Series: Urban Planning and Environment*, Ashgate pp268.
- Bengston, D.N., Yeo-Chang Y. 2005. *Seoul's greenbelt: an experiment in urban containment*. In: Bengston, David N., tech. ed. *Policies for managing urban growth and landscape change: a key to conservation in the 21st century*. Gen. Tech. Rep. NC-265. St. Paul, MN: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, North Central Research Station. 27-34
- Buxton M., Goodman R., 2002, *Maintaining Melbourne's green wedges, Planning policy and the future of Melbourne green belt*, School of Social Science and Planning p.84
- Demographia World Urban Areas: 8th Annual Edition (2012.04)* 65
- Gunn, S.C. 2007, *Green belts: a review of the region's responses to a changing housing agenda*, *Journal of Environmental Planning and Management*, 50(5), 595–617.
- Jackson T., Deepak G., Curry J., 2012, *Dirigiste and Smart Growth approaches to urban sprawl: lessons from Scotland and British Columbia*, *Journal of Transatlantic Studies* Volume 10 Issue 1 p.45-67
- Hartoft-Neilson P., 1993, *The Danish experience: Copenhagen*. In *The European City and Its Region: How can the Co-ordinator of physical planning be achieved?* (in:) International Conference, Dublin, October, Department of Environment, Ireland in conjunction with the Directorate-General for regional Policies of the European Commission
- Knaap, GJ and Hopkins, LD 2001. *The inventory approach to urban growth boundaries*. *Journal of the American Planning Association* , 67(3): 314–326
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
- Kühn M., 2003, *Greenbelt and Green Heart: separating and integrating landscapes in European city regions*, *Landscape and Urban Planning* Volume 64, Issues 1-2 , 19-27

- Kwieciński L., Świącicka-Wiktorska A., Kobielska K., 2010, Analiza określająca wpływ zintegrowanego zarządzania obszarem metropolitalnym na region, Projekt Analizy, badania i prognozy na rzecz Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego (POKl. 08.01.04 – 02-003/08)_
- Modernizing Green Belts: A Discussion Paper, 2002, The Royal Town Planning Institute, London
- Polska A., 2006, Planistyczne problemy kształtowania zielonego pierścienia w aglomeracji lubelskiej (w:) Żywiolowe rozprzestrzenianie się miast. Narastający problem aglomeracji miejskich. Kozłowski S. (red), Białystok, Lublin-Warszawa, *Ekonomia i Środowisko*, s.373-384.
- Raszka B., 2003, Poznański przełom Warty w planowaniu systemów ekologicznych, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań
- Szulczewska B., Cieszevska A., 2006, Układ przyrodniczy Obszaru metropolitalnego sieć w pierścieniu czy pierścień w sieci, (w:) Żywiolowe rozprzestrzenianie się miast. Narastający problem aglomeracji miejskich. Kozłowski S. (red), Białystok, Lublin-Warszawa, *Ekonomia i Środowisko*, 2006, s.49-70.
- Tashiro Y., Ye K., 1993 A study on application process of greenbelt as development restriction region which is a style of land-use regulation in Korea (in japanese with english abstract). *Tech.Bull. Faculty Horticulture Chiba Univ.* 47, 85-93
- Tang, B.S., Wong, S.W., and Lee, A.K.W. 2007, Green belt in a compact city: A zone for conservation or transition? , *Landscape and Urban Planning*, 79(3–4), 358–73.
- Tjallingii, S. P. 2000, Ecology on the edge: Landscape and ecology between town and country. *Landscape and Urban Planning* 48(3-4): 103-119.
- Whitney M.C. 2010: Ontario's Greenbelt in an International Context, Friends of Greenbelt Foundation Occasional papers
- World Population Prospects: The 2011 Revision United Nations Population Division (UNPD), Department of Economic and Social Affairs;
- Yang J., Jinxing Z., 2007 The failure and success of greenbelt program in Beijing (in:) *Urban Forestry& Urban Greening* Vol 6 Issue 4 (2007):287-296
- Yokohari, M., Takeuchi, K., Watanabe, T., and Yokota, S. 2000, Beyond greenbelts and zoning: A new planning concept for the environment of Asian mega-cities, *Landscape and Urban Planning*, 47(3–4), 159–71.